

Marianne Nordman

ATT AVSLUTA DOKTORSAVHANDLINGAR INOM NORDISTIKEN –
EN STUDIE I RETORISKA OCH ANDRA GREPP

1. Bakgrund

Att avsluta en text kan gå till på många olika sätt. Skribenterna och läsarna är olika, textinnehållen är olika, genrerna är olika, men på något sätt förväntas skribenten ändå signalera för läsaren att texten går mot sitt slut. När skolbarn avslutar sina berättelser skriver de helt resolut ordet SLUT, ensamt för sig eller följt av punkt eller utropstecken. Det är kort och absolut och innebär inga speciella förberedelser eller textuella arrangemang. För barnen är det nog att veta att nu är berättelsen slut. För doktorander är avslutningen något betydligt mer utdraget. Av doktoranderna kräver vi större finess och mer information. De är också beredda att ge dessa men vad de väljer att lyfta fram och hur de formulerar sig varierar från fackområde till fackområde och kanske mest från individ till individ.

Som handledare för studenter som skriver sina avhandlingar pro gradu och doktorander som arbetar på sina doktorsavhandlingar har jag många gånger kunnat iaktta vilken stöttesten i skrivprocessen som det sista kapitlet, avslutningen, ofta är för skribenterna. Deras tvekan inför det sista draget är på sätt och vis förståelig. Det är en delikat och krävande uppgift att föra skrivprocessen till ett ändamålsenligt slut, där struktur, innehåll, språk och stil samspelar i en tilltalande helhet. Diskussionen i en vetenskaplig avslutning rör sig naturligt kring problem och motiv som utlöst forskningen och i avslutningen förväntas forskaren utgående från en teoretisk bakgrund sammanfoga och diskutera sina problem, syften, metoder och resultat (se t.ex. Backman 1998: 81; Lindblad 1998: 29; Nyberg 2000: 121).

Skribenten har alla möjligheter i sin hand att exponera sin logiska och vetenskapliga skärpa. Om än konventionens ramar kan tyckas klavbinda och begränsa hans agerande så är det ändå inte så. Skribenten har en personlig frihet att välja formuleringar och att fokusera på ställningstaganden vilket kan göra att avslutningarna inte på långt när är den stereotypa textbit som man som läsare kanske väntar sig. Hur avslutningarna än utformas råder det ingen tvekan om att de är viktiga delar i en vetenskaplig text. Många forskare skapar sin första läsarkontakt uttryckligen med avslutningen, innan inledningen får deras uppmärksamhet. (Lindeberg 2004: 25.)

I grund och botten vet vi inte så mycket om hur avslutningen i en doktorsavhandling brukar utformas. Det finns sedan mitten av 1980-talet ett antal studier i avslutningar i vetenskapliga artiklar (se t.ex. Dudley & Evans 1989: 72 ff., Lindeberg 1994: 647 ff. och artiklar i Jacobs & Knorr 1997). Samtliga dessa studier gäller alltså artikelavslutningar och samtliga granskar avslutningar inom andra fackområden än humaniora och på andra språk än svenska. I en monografi tar Oldenburg (1992) ett bredare grepp på temat och kommer också in på språkliga aspekter vid sidan av de traditionellt strukturella. I sin doktorsavhandling studerar Lindeberg (2004) också artikelavslutningar ur flera olika retoriska synvinklar. Materialet för hennes studie utgörs av artiklar på engelska från tre ekonomiska områden. Trots de diskrepanser som naturligtvis finns i fråga om textutformning och olika konventioner inom olika språk när det gäller detta potentiella jämförelsematerial och mitt är det befogat att spegla mina resultat i de undersökningar som redan finns.

I två studier (Nordman 2000 och Nordman 2002) har jag analyserat avslutningar i doktorsavhandlingar inom humaniora, områdena lingvistik, pedagogik, historia och filosofi. Dessa studier har visat på stora olikheter i tillvägagångssätt när det gäller att avsluta texten och man kan föreställa sig att fackområdet spelar en roll för olikheterna (jfr Dahl 2005: 289). Därför är det intressant att snäva in synvinkeln och granska avslutningar inom ett enda område, inom nordistiken.

2. Material och syfte

Som material för min undersökning använder jag avslutningar i 10 doktorsavhandlingar inom området nordistik. Ett kriterium vid materialvalet är att avhandlingarna är relativt nypublicerade. Den äldsta är från 1996 och de nyaste från 2002. De 4 avhandlingarna från 1990-talet ingår som delmaterial också i en annan undersökning (se Nordman 2000 och Nordman 2002). Av avhandlingarna har 7 lagts fram av kvinnor och 3 av män, 6 avhandlingar har publicerats i Sverige och 4 i Finland. De behandlade temana spänner över ett brett register inom nordistiken från fonologi över dialektforskning, namnforskning, syntax och textlingvistik till retorik. Även om samtliga avhandlingar rymms inom området nordistik utgör de alltså inte tematiskt någon enhetlig korpus och därför är det möjligt att det också inom helheten nordistik finns ett spektrum av traditioner och tillvägagångssätt när det gäller att avsluta avhandlingar. Det är knappast troligt att en lingvist som arbetar med g-ljudets utveckling väljer samma sätt att avsluta sin avhandling som en retoriskt inriktad nordist gör när han studerat hur man övertygar från predikstolen.

Tabell 1 ger en översikt över materialets omfång mätt i antal sidor och stycken. I tabellen har jag dessutom noterat typografiska markeringar som används i avslutningarna eftersom de informerar läsaren om hur skribenten tänkt sig grovstrukturen i texten. Denna grovstruktur signalerar ofta också en finare struktur inne i själva texten. Det är inte ovanligt att mellanrubriker saknas i avslutningarna (i 6 av 10). Någon gång används då andra sätt att signalera strukturen t.ex. genom längre radavstånd eller genom asterisk mellan olika avdelningar. Också då är det fråga om auktoritetsmarkeringar som manar läsaren till att förstå och läsa på anmodat sätt (Englund m.fl. 2003: 166).

Tabell 1. Antal sidor av det totala antalet i avslutningarna i de studerade doktorsavhandlingarna. Initialerna anger avhandlingsskribenter.

	Sidor/tot. sidantal	Procent av hela avh.	Stycken	Orubr. avdelningar	Mellanrubriker
YC	15,5/231	6,7	72	–	x
LG	5,5/300	1,8	18	–	–
MK	8,5/198	4,3	28	x	x
HL	12,5/480	2,6	38	–	x
JL	3,0/252	1,2	10	–	x
GS	7,0/172	4,1	52	x	–
PS	12,0/331	3,6	36	–	–
BWH	2,5/258	1,0	6	x	–
BW	2,5/374	0,7	11	–	–
AY	5,5/151	3,6	28	–	–

Den kortaste avslutningen mätt i sidor av alla sidor utgör 0,7 % av hela avhandlingen och den längsta utgör 6,7 %. Styckeantalet harmonierar inte alltid med längden på avslutningen. Så har t.ex. GS 52 stycken på 7 sidor medan MK har 28 stycken fördelade på 8,5 sidor. Nyberg (2000: 120) rekommenderar att en sammanfattande diskussion utgör sju till tolv procent av examensarbetets totala längd och menar att en sammanfattande diskussion som är kortare än tre procent av helheten inte är tillfredsställande. I mitt material ligger 5 avslutningar klart under det strecket. I samtliga dessa fall signalerar rubriken andra ambitioner än diskussion (*Sammanfattning, Slutats, Summering och Avslutning*).

Ett syfte med min studie är att granska olika retoriska grepp (för definition se Hellspong & Ledin 1997, Lindeberg 1994) i nordisternas avslutningar. Granskningen omfattar rubriksättning, den retoriska progressionen som bygger på innehållsmaterial och följd i avslutningarna, samt sättet att

börja och avsluta en avslutning. Progressionen studeras utgående från struktursignaler och retoriska steg med textstycket som primär arbetsenhet. Vidare granskar jag forskarjagets synlighet och skepnad i avslutningarna. Även tempusvalet och olika avslutningssignaler på textytan kommer att uppmärksammas. Wrobel (1997: 21) t.ex. anser att skribenten i avslutningen ofta utnyttjar automatiserade formuleringar som grundar sig på mönster och texttypspecifika kollokationer. De retoriska och språkliga drag som jag studerar bidrar alla på något sätt till att påminna läsaren om i vilken deltext i avhandlingen han befinner sig.

Även om mitt material har producerats dels i Sverige, dels i Finland, är det inte min primära avsikt att diskutera den konstellationen. Det har i andra sammanhang visat sig att kvinnor och män kan hantera sitt vetenskapsområde på ganska olika sätt (Laurén & Nordman 2003), men inte heller den aspekten ges utrymme i min studie, eftersom en sådan synvinkel för att vara rättvis förutsätter en helhetsgranskning av avhandlingarna inklusive temaval och forskningssociologiska aspekter.

Där det är möjligt relaterar jag diskussionen om avslutningarna till råd och rekommendationer i olika skrivhandledningar och till resultat som andra forskare presenterat även om dessa gäller andra typer av vetenskapliga texter och andra språk. Greppet i min studie är i huvudsak deskriptivt.

3. Rubriker

Som avslutningar i mitt material har jag uppfattat det sista kapitlet i varje avhandling. Avslutningarna markeras i samtliga fall med rubrik (jfr också Oldenburg 1992: 79) men rubrikformuleringarna visar en bred variation. Så är det också på svenska i fråga om avslutningar på vetenskapliga artiklar och avhandlingar från andra vetenskapsområden (se Nordman 2000: 293).

Bland de 10 studerade avslutningarna har skribenten i två fall valt rubriceringen *Sammanfattning* och i två fall den litet mer mångfasetterade formuleringen *Sammanfattande diskussion*. Som varianter på detta kan man se *Sammanfattning och diskussion* och *Sammanfattning och avslutande diskussion*. Dessutom förekommer *Summering* och *Slutsatser och diskussion*. I ett fall har skribenten valt rubriken *Slutord* och en stannar rätt och slätt för *Avslutning*.

Rubrikalternativen är naturligtvis inte synonyma utan antyder olika grepp i avslutningarna. Men i samtliga fall får läsarna uttryckligen information om att det är fråga om ett avslutande kapitel. Däremot har ingen av skribenterna valt mer preciserade och explicit innehållsfokuserade rubriker, vilka ibland kan dyka upp inom andra vetenskapsområden (jfr Nordman 2000: 293).

4. Råd och förväntningar

Avslutningen i en avhandling lika väl som i en vetenskaplig artikel upplevs ofta som svår att skriva och kräver också i verkligheten av skribenten en samlade insats som inte alltid är lätt att hantera (Day 1998: 45). Skrivhandledningarna visar en medvetenhet om problemet men går sällan djupare in på det. De råd som ges är ofta ganska allmänt hållna och utmynnar i att man som skribent skall vara koncis, inte överdrivet generalisera och dra för långt gående slutsatser. Det är inte heller tillrådligt att upprepa det som redan uttryckts i resultatdelen i avhandlingen. Däremot kan skribenten gärna dra samman alla trådar i avhandlingen inklusive syfte, material, metod och resultat och spegla dessa mot teorin. Han kan lyfta fram speciella aspekter som t.ex. nytta och samstämmighet med andra undersökningar. Framför allt har forskaren möjlighet att i avslutningen ge luft åt sina egna värderingar, se kritiskt på sitt arbete och komma med idéer om ytterligare forskning som kan vara av värde på området. Men han kan också vidga perspektiven till att omfatta det som sker på forskningsfronten i dag, hemma och internationellt.

Oldenburg (1992: 135 ff.) har klassificerat avslutningar i vetenskapliga artiklar utgående från 5 olika textsegment som på ett naturligt sätt brukar ingå i avslutningarna. Segmenten är:

- A. Ett sammandrag av författarens egen forskning.
- B. Ett sammandrag av tidigare forskning inom området.
- C. En diskussion om starka och svaga sidor i författarens egen forskning.
- D. Öppna frågor och potentiella svar på dem.
- E. Utvärdering av resultaten av författarens egen forskning och implikationerna av resultaten.

Segmenten brukar enligt Oldenburg (1992: 135 ff.) förekomma i olika kombinationer i avslutningarna. Utgående från dessa har han presenterat 4 olika typer av sammanfattningar:

1. Sammanfattande sammanfattningar som bygger på segment A. Typen spelar enligt Oldenburg en underordnad roll.
2. Diskuterande sammanfattningar som innehåller segmenten A och C.
3. Sammanfattningar med segmenten A + D och/eller E.
4. Komplexa sammanfattningar som består av segmenten A + B och/eller C + D och/eller E.

Enligt Oldenburg (1992: 137) är typ 4 den som bäst lämpar sig för lingvistik. De flesta av avslutningarna i mitt material är av denna komplexa typ (jfr om pedagogiska avslutningar i Nordman 2000: 295). Men det finns också representanter för typ 1 där den egna resultatredovisningen är dominerande. Detta gäller bl.a. LG och PS där skribenterna inleder med bakgrundsinformation men låter resten av avslutningen bli resultatfokuserad.

Oldenburg (1992: 136) ser kritiskt på denna typ av avslutning, eftersom den egentligen inte ger annan information, än i komprimerat skick, än det som finns redan i den föregående texten. Kravet på att en god avslutning skall gå utöver det som sägs i själva avhandlingen uppfylls alltså inte till fullo i denna typ av avslutning. Men om skribenten enligt Oldenburg (1992: 140 f.) har som mål att bara lyfta fram resultaten, fungerar typ 1 bra. Om målet däremot är att också på något sätt diskutera eller annars ifrågasätta, lämpar sig någon av de andra lösningarna bäst.

Vilken typ av avslutning som skribenten väljer beror kanske inte alltid på en medveten förhållning utan växer fram parallellt med att texten blir till. (Om forskarnas omedvetenhet om retoriska strategier se Lindeberg 2004: 229.) Då är det inte alltid vetenskapsområdet som dirigerar utan snarast forskarens person och läggning (jfr Busch-Lauer 1997: 54 f.). Av den orsaken och eftersom den komplexa typen favoriseras, blir avslutningarna så mångfasetterade även om skribenterna tillhör ett så pass snävt område som nordistiken.

5. Retorisk progression

I min granskning av progressionen i avslutningarna, utgår jag i resone-mangen från att man ställer liknande retoriska krav på dessa som på hela texten. Avslutningen i sig bildar en egen helhet även om den är en del i en större texthelhet. Också på avslutningarna kan man ställa retoriska krav som i synnerhet kraven på inventio och dispositio (jfr Hellspong 2001: 103 f.). Det finns kanske generella och också områdesspecifika förväntningar på textprogressionen. Om detta antagande håller, kunde jag ur helhetens synvinkel vänta mig en samstämmighet i progressionen i nordisternas avslutningar. Samtidigt är det skäl att minnas att skribenten alltid har orsak att självständigt överväga textens uppläggning, eftersom dispositionen har en inneboende kraft som styr mottagaren i hans uppfattning av texten (jfr Rydstedt 1993: 90).

Argumenten också i en vetenskaplig avslutning samlas in och ordnas på ett ändamålsenligt sätt så att forskaren med stöd av retoriska verktygsmedel skapar en auktoritet (jfr Englund m. fl. 2003: 169 f.). Den avslutande delen i en avhandling eller i en vetenskaplig artikel brukar ofta till innehållet och till uppläggningsen vara en spegelbild av inledningen. I inledningarna utgår man från det generella och fortsätter med det specifika, medan avslutningen löper från de specifika resultaten till mer generella synsätt. Lindeberg (1994: 649) visar på tre retoriska steg där inledningarna går från att etablera ett område till att etablera en nisch och slutar med att ockupera denna nisch. En

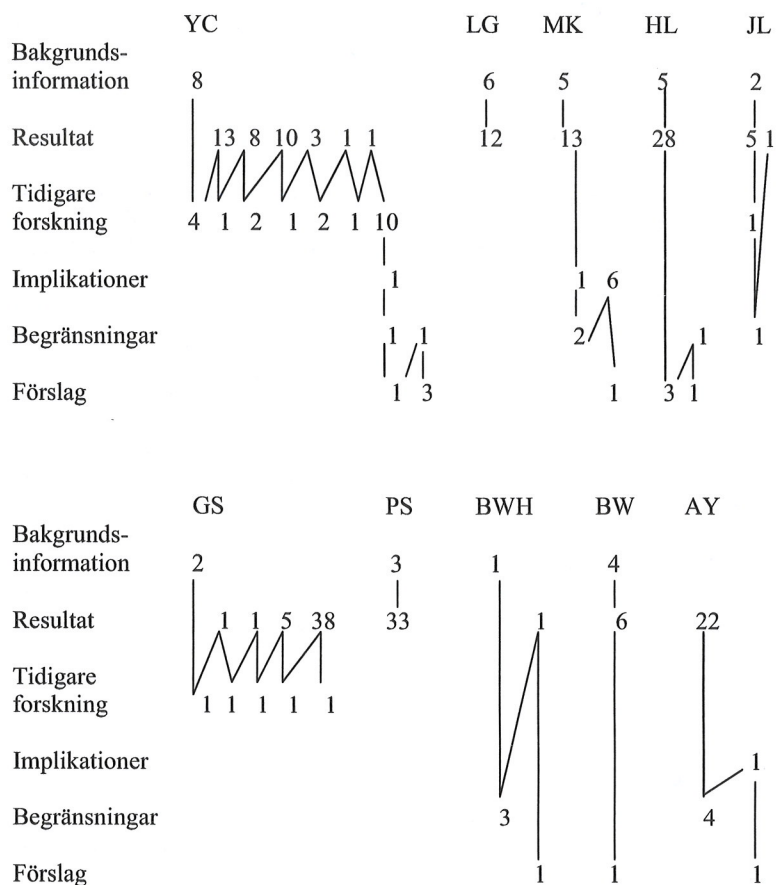
avslutning avancerar enligt henne i motsatt riktning så att den börjar med att ockupera nischen, fortsätter med att (åter)etablera den och slutar med att etablera ett nytt område. Feng och Shi (2004) har med hjälp av liknande retoriska drag analyserat sammandrag för stipendieansökningar.

Dudley-Evans (1989: 76) har skapat en modell för de vetenskapliga avslutningarnas struktur. I hans modell, som han tillämpat på områdena biologi, medicin och teknik, ingår 10 retoriska steg. Lindeberg (1994: 649) har modifierat modellen för ett material med ekonomiska vetenskapliga artikelavslutningar och stannat för 6 olika retoriska steg. I min undersökning av avslutningar i vetenskapliga avhandlingar från områdena lingvistik, pedagogik, historia och filosofi (Nordman 2000: 296 ff.) har jag tillämpat Lindebergs modell som visade sig fungera bra också på den typen av material. Därför studerar jag också nu det nordistiska materialet utgående från samma progressionsschema. Eftersom jag arbetar med hela kapitel i avhandlingarna är det rationellt att som en grov analysenhet använda textstycket och med hjälp av den enheten följa de retoriska stegen i avslutningarna även om Lindeberg med sina mer begränsade textavsnitt har rört sig på en mer detaljerad nivå.

I enlighet med Lindeberg (1994: 649) arbetar jag med stegen bakgrunds-information, resultat, tidigare forskning, implikationer, begränsningar och förslag. Med hjälp av progressionslinjer (jfr Källgren 1979: 114, Nordman 2000: 297) mellan de olika stegen åskådliggör jag progressionen i nordistik-avslutningarna.

Figur 1 visar att nordisterna genomgående har en ganska rätlinjig struktur i sina avslutningar. Alla så när som på AY inleder med bakgrunds-information som ger läsaren en plattform att stå på. Bakgrundsinformation bereder mottagaren och fungerar som en inledning till helheten avslutning. Man kan påstå att skribenten här i retoriskt hänseende ägnar sig åt exordium, där upptakten bereder läsarens mottaglighet för budskapet (jfr Hellspong 2001: 104). Hos AY saknas denna beredelse och avslutningen går rakt på resultatredovisningen, narratio enligt retorikens sätt att resonera.

Resultaten får inte helt oväntat utrymmesmässigt den största platsen. Endast BWH som har ett retoriskt tema ger påtagligt litet utrymme åt resultaten och dessa kommer in först efter att hon diskuterat undersökningens begränsningar. I två avslutningar (GS och YC) har skribenterna valt att steg för steg relatera resultaten till tidigare forskning, ett slags demonstratio där huvudtanken steg för steg får stöd (jfr Hellspong 2001: 104). Den mest utförliga diskussionen med alla steg i modellen finns hos YC som också sidmässigt har den längsta avslutningen.

Figur 1. Progressionen i de undersökta avslutningarna. Siffrorna anger antal stycken.

Iögonenfallande är att implikationer har en mycket anspråkslös representation i materialet. Steget finns endast i 3 av nordisternas avslutningar. Påfallande många (6 av 10) kommer med förslag till ytterligare forskning och visar därmed en förmåga att blicka ut från det egna projektområdet (jfr Lindeberg 1994: 649). I synnerhet inom marknadsföring och administration har Lindeberg (2004: 209) noterat att skribenterna ägnar stort utrymme åt att

diskutera framtida forskning. I handböckerna rekommenderar man inte heller en ensidig resultatfixering. Snarare vill man i dem att skribenten prioriterar ett kritiskt förhållningssätt till resultaten och att han visar en förmåga att rikta blicken också framåt.

I jämförelse med avslutningar inom t.ex. pedagogiken (se Nordman 2000: 298) har avslutningarna inom nordistiken en påfallande rätlinjig progression i synnerhet när det gäller resultatredovisningen och dess relation till andra steg i modellen. Med detta som bakgrund kan man konstatera att fackområdet och dess traditioner verkar att spela en roll för hur doktorsavhandlingarnas avslutningar byggs upp. Men det finns undantag som YC som arbetat med första- och andraspråksskrivande i några brevgenrer och GS som forskat i g för äldre k i svenskan. I synnerhet YC:s mångfasetterade progression kan ses som ett mer diskuterande och problematiserande sätt (jfr Nyberg 2000: 122) att avsluta än vad som normalt är brukligt inom nordistiken.

Frågan varför vissa skribenter väljer att inkludera vissa steg och att utelämna andra och varför de väljer en specifik progression är svår att ge svar på. Till en del beror valet naturligtvis på skribentens kunskap och erfarenhet av olika textmönster (Wrobel 1997: 21) men man måste vara öppen för att det är oklokt att kategoriskt generalisera (Lindeberg 2004: 231) och att många andra drivfjädrar som temat och inte minst den individuella läggningen också är aktuella.

6. Att börja en avslutning

När läsaren griper sig an ett nytt stycke eller ett nytt kapitel är hans uppmärksamhet psykologiskt sett som störst. Därför graderas en mening som sätts i början av stycket eller kapitlet som speciellt viktig. (Jfr Andersson 1971: 64.) Denna aspekt gäller naturligtvis också för meningar i början av avslutningar.

Lindeberg (2004: 210) fäster uppmärksamhet vid att avslutningar inom de ekonomiska områdena som första retoriska steg använder det hon kallar *restatement*, dvs. de rekapitulerar syftet, den aktuella forskningen, dess brister och hypoteser. Men hon konstaterar också att variationen inom hennes material är stor. Hon ser prioriteringen av bakgrundspresentationen som karakteristisk för en mjuk (*soft sell*) strategi, medan en direkt satsning på påståenden och resultat står för en hårdare (*hard sell*) strategi. I mitt material dominerar den mjuka strategin. Endast AY har en hård strategi i början av sin avslutning. Också inom andra humanistiska fackområden är en mjuk strategi i avslutningarnas början vanligast (se Nordman 2000: 298).

Även om avslutningen startar med bakgrundsinformation kan sätten att lägga fram informationen variera från skribent till skribent. För att få en närmare bild av tillvägagångssätten i nordisternas avslutningar har jag detaljgranskat den första meningen i varje avslutning. Samma tillvägagångssätt har jag använt mig av på ett delvis annat humanistiskt material (Nordman 2000: 212 f.) och även Lindeberg (2004: 154 f.) prövar greppet på sitt ekonomiska material. Strategierna i hennes material visade sig vara mycket olika och hon presenterar en mångfasetterad tabell över de olika alternativen. Hon konstaterar att det i hennes material inte finns något kanoniskt sätt att börja avslutningarna även om man kan urskilja vissa trender. Mitt material visar ett betydligt mer kanoniserat beteende.

Nordisternas avslutningar inleds rätt likartat. I 7 av de 10 avslutningarna väljer skribenten att i första meningen återkalla syfte, hypotes och luckor i avhandlingen. Också bland ekonomerna är detta grepp det vanligaste (Lindeberg 2004: 155). I 3 av nordisternas avslutningar startar texten med att ange viktiga resultat eller påståenden.

Även om de första meningarna innehållsmässigt förefaller likartade betraktade utifrån Lindebergs klassificering är de språkliga formuleringarna naturligtvis olika. I hälften av avslutningarna nämns syftet explicit allra först i den första meningen som i

- (1) *Syftet med denna avhandling är att undersöka och klarlägga nya dopnamns introduktion och första spridningsfas samt nya namngivningsmönster ur ett socialt perspektiv.* (LG)
- (2) *Syftet med avhandlingen är att beskriva de moderna österbottniska dialekternas fonologi och morfologi.* (BW)
- (3) *Syftet med min avhandling är att undersöka informationsförmedlingen i svenska texter* --- (MK)
- (4) *Avsikten med den undersökning som presenterats ovan har varit att beskriva syntaktisk reduplikation* --- (JL)

Syftesfokuseringen blir inte lika stark då ordet *syfte* eller dess synonymer inte inleder meningen eller då syftet inte nämns explicit.

- (5) *Denna undersökning har haft som främsta syfte att klargöra i vilka fall g för äldre k i svenskan beror på inhemska svagtonsutveckling* --- (GS)

- (6) *I denna avhandling undersöks "författningssvenska", närmare bestämt strukturerna på meningsnivå och textuell nivå* --- (HL)

Den stereotypa början som möter i dessa avslutningar (ex. 1–6) följs vanligen av en redogörelse för utgångspunkter för undersökningen, för frågeställningar eller av en vidareutveckling av syftesangivelsen.

I ett par fall använder skribenten sig av ett friare grepp i en allmän introduktion som den informella i ex. 7 eller en mer formell variant som i ex. 8.

- (7) *"Man får skriva nästan allt här i Sverige" sa en av mina informanter i samband med de informella samtalen i anslutning till insamlingen av texterna som svar på min fråga om hur viktigt det är för vuxna att kunna skriva.* (YC)
- (8) *Under den undersökta perioden 1865–1990 inträffar flera stora förändringar särskilt inom ortografi och morfologi i svenska språket både i Finland och i Sverige.* (PS)

En abrupt början som ger en kort bakgrundsskiss finns hos BWH (ex. 9) och också AY går redan i den första meningen rakt på resultatet (ex. 10).

- (9) *Jag har i denna avhandling utifrån ett retoriskt perspektiv analyserat och beskrivit hur 45 präster verksamma inom Svenska kyrkan i Göteborgs och Stockholms stift den 17:e söndagen efter trefaldighet 1990 predikade över liknelsen om den oederlige förvaltaren.* (BWH)
- (10) *De språkliga variabler som visade på en signifikant utveckling över ålder* --- (AY)

Även om det finns några utbrytare i mitt material är syftesfokuserad början ändå övervägande i nordisternas avslutningar. Hos t.ex. pedagogerna är trenden delvis en annan (Nordman 2002: 214).

7. Att avsluta en avslutning

Avslutningen i en avslutning ger skribenten en sista, men synlig chans, att göra intryck på läsaren. Det som skrivs i slutet av texten får alltså en markerad position (Rydstedt 1993: 97). Enligt t.ex. Andersson (1971: 64) spelar slutet av ett stycke den näst viktigaste rollen när det gäller att fånga läsarens uppmärksamhet. Slutet i en avslutning har samma förutsättningar. I skrivhandlingar rekommenderar man att forskaren i slutet av sin avslutning

diskuterar eventuella brister i undersökningen och ger förslag till förbättringar för den som vill bygga på forskningsprojektet, men slutet ger också forskaren möjlighet att lyfta fram aktualiteter på forskningsfronten och att över huvud taget vidga utsiktsspektret. En avslutning kan naturligtvis också utmynna i en allmän avrundning som knyter ihop och sluter cirkeln.

För att få ett grepp om hur nordisternas avslutningar avslutas har jag speciellt granskat det sista stycket i respektive text. Strategierna är olika. Mitt material visar på 6 olika grepp. Skribenten blickar framåt (3 avslutningar), avrundar (2), avrundar och blickar framåt (2), sammanfattar (1), avbryter abrupt (1) eller låter texten utmynna i ett citat (1). I 3 av de 10 studerade avslutningarna blickar forskaren alltså framåt. Framtidsaspekten markeras både innehållsmässigt och språkligt hos MK (ex. 11) där verbfrasen *kommer att avslöjas* direkt riktar blicken framåt i den allra sista meningen. En avrundning kombinerad med framtidsperspektiv möter i den sista meningen hos YC (ex. 12) där också verbfrasen *kommer att bidra till* ackompanjerar det framtidsfokuserade innehållet.

- (11) *Frågan om sammanhangen mellan kommunikationssituation, textfunktion och textstruktur är således i högsta grad ett divergerande problem: ju mera det blir belyst och diskuterat, desto fler aspekter av problemet kommer att avslöjas.* (MK)
- (12) *Kanske några av de andraspråksdrag som jag presenterat här kommer att bidra till morgondagens nya svenska.* (YC)

Ett par avslutningar (ex. 13–14) har en avrundande karaktär där åtminstone det sista stycket spelar med i den avrundande processen. Då ger inte den sista meningen någon speciell slutsignal utan fungerar bara som en del i styckehelheten. Men det finns också någon avslutning där läsaren inte får en signal om att texten är slut. LG (ex. 15) klipper bara av sin sammanfattning i den sista meningen.

- (13) *I synnerhet de syntaktiska dragen i så gott som alla de undersökta läseböckerna har gett goda färdigheter åt en svenskinlärare att kunna ta del av exempelvis Hufvudstadsbladet och Dagens Nyheter.* (PS)
- (14) *I Saussures anda kan man se detta som en typ av relativ motivering, dvs. begränsning av det arbiträra i språket.* (JL)
- (15) *Den största anledningen till detta torde vara att det rör sig om kort- eller smekformer som redan varit kända och använda i bygden innan de börjar brukas som dopnamn.* (LG)

Det mest iögonenfallande och mest effektfulla slutet på en avslutning finns hos HL som efter att explicit ha konstaterat: *"Jag har nu sammanfattat min undersökning och dessutom formulerat några tankar om tänkbara och angelägna framtida undersökningar av svenska språket i lagar och andra författningar."* väljer att låta avslutningen mynna ut i ett citat ur ett föredrag av Max Weber. Citatet ger perspektiv inte direkt på innehållet i avhandlingen men väl på vetenskapliga arbeten och deras roll i ett större livssammanhang.

Min undersökning av humanisters avslutningar antydde vissa fackområdesmässiga favoriseringar när det gäller avslutningar i avslutningar (Nordman 2002: 216). Granskningen av nordisternas avslutningar stärker inte dessa iakttagelser. Nordisternas slut visar en påtaglig variation i tillvägagångssätten. Man kan alltså inte hävda att det finns någon form av kanonisering i det avseendet. Det är kanske en indikation på skribenternas valhänthet när det gäller att skapa ett solitt slut, eller mest sannolikt ett tecken på att skribenterna inte låter sig låsas av snäva konventioner. Hos de flesta finns ändå ett behov att signalera för läsaren att avslutningen tar slut, men signalerna är olika och utgår av allt att döma från personliga stilval och prioriteringar. Som läsare kan man ändå inte komma ifrån att de abrupta slutet upplevs som en stilistisk nonchalans när skribenten underlåter att sluta cirkeln.

8. Forskarjaget i avslutningen

I vetenskaplig facktext på svenska är det brukligt att forskaren uppträder i olika skepnad, som *jag*, som *vi*, som *man* eller mer operonligt i passiva verbformer. (Jfr Sandig 1997: 36 som lagt märke till att tyska lingvister omtalar sig själva som rapportförfattare med *Schreiber* eller *Schreiberin*.) Olika fackområden har olika praxis och det händer också att samma skribent i samma text omtalar sig själv både med *jag* och med *vi* (Nordman 1992: 170 ff.). I doktorsavhandlingar ser man gärna i dag att skribenten som person syns i texten. Kravet på personlig osynlighet är inte lika starkt som förr. (Lindblad 1998: 56 f.)

I en avslutning väntar man sig att skribenten redan gjort ett linjeval när det gäller uttryck för forskarjaget och att vacklan mellan olika identiteter (t.ex. *jag*, *vi*, *man*) inte förekommer. Undersökningen är genomförd och rapporterad och slutorden läggs rimligtvis i forskarens mun. Min granskning av avslutningar från olika humanistiska vetenskapsområden (Nordman 2002: 217) visar att så inte alls är fallet. Författarjaget är vanligen *jag-*

och/eller *vi*-fixerat, men det finns forskare som jämsides med de båda alternativen också använder passiv. Endast en forskare i nordistmaterialet döljer sig bakom *man*. Forskarjaget i de 10 nordisternas avslutningar presenteras i tabell 2.

Tabell 2. Forskarjagen i avslutningarna i nordisternas avhandlingar.

	YC	LG	MK	HL	JL	GS	PS	BWH	BW	AY
<i>jag</i>	x	x	x	(x)	(x)	(x)	(x)	x	(x)	(x)
<i>vi</i>							(x)	(x)		(x)
pass.		x	x	x	x	x	x	(x)	x	x
<i>man</i>							x		(x)	
opers.										
uttr.	x	x	x	x	x	x	x		x	x

Tabell 2 visar en förvånande brokighet i forskarjagets explicitgöranden i nordisternas avslutningar. De disparata greppen kan naturligtvis återspegla olika skeden i textbearbetningsprocessen, där stycken flyttas och kommer till utan att skribenten alltid reflekterar över synvinkelskiften i texten. De olika jagen kan också återspegla olika grad av generalisering och objektivisering som forskaren kanske medvetet vill få fram eller de kan vara resultat av en strävan efter språklig variation. Det starkaste intrycket blir dock att författarjagets olika gestalter inte alltid vilar på en medveten intention hos skribenten. Samma vacklan mellan olika uttryck för forskarjaget är påtaglig i de humanistiska avslutningar som *jag* studerat tidigare och där är användningen av passiv mest populär (Nordman 2002: 217 f.).

De grepp som är mest frekventa i nordistmaterialet är *jag*-form och passiv som vanligen används jämsides i samma avslutning men så att den ena eller den andra formen dominerar. *Jag* förekommer i samtliga avslutningar, mest renodlat hos YC, och som dominerande i ytterligare 3 avslutningar och med en blygsammare representation i resten. Hos YC finns jaget med redan i den första meningen i det possessiva pronomenet *min* (ex. 16). I fortsättningen förekommer forskarjaget frekvent som *jag* (ex. 17) och är det också genomgående i hela avslutningen.

- (16) "*Man får skriva nästan allt här i Sverige*", sa en av mina informanter i samband med de informella samtalen i anslutning till insamlingen av texterna som svar på min fråga om hur viktigt det är för vuxna att kunna skriva. (YC)

- (17) *Just denna språkliga ytnivå har jag bortsett från i min studie och i stället koncentrerat mig på brevens textmönster och innehållskomponenternas språkliga uttryck. Jag har därvid --- (YC)*

Det vanligaste greppet hos samtliga skribenter är dock att de i avslutningarna i huvudsak använder sig av passiv men någon gång ger de samtidigt utrymme för *jag*. Hos MK är användningen av *jag* det normala men ibland får detta alternera med passiv. I början av avhandlingen skriver MK: *Metoden som jag har använt i min undersökning innehåller både kvalitativa och kvantitativa inslag.* (MK). Längre fram i texten händer det att passiv kommer in som i: *Också några textuella relationer i det makrostrukturellt indelade delmaterialet har studerats.* (MK).

Hos HL, JL, PS och BW är passiv mest frekvent även om *jag* då och då kommer in i framställningen. Ibland får läsaren intrycket att skribenten velat variera uttryckssätten som i ex. 18.

- (18) *I SDns har jag ej noterat några västgötska g-former av de aktuella pronomina. I ett sörmländskt diplom från 1367 påträffas formen siigh.* (GS)

Tre av avslutningarna har överraskande nog *vi* som uttryck för forskarjaget, men förekomsterna förefaller att vara sporadiska. I en avslutning där *jag* dominerar och passiv uppträder då och då händer det ett par gånger att forskaren blir *vi*, kanske i avsikt att inrymma också läsaren i resonemangen. BWH skriver:

- (19) *Vi har kritiserat att redan kategoriseringen av argumenten i olika typer kan utfalla olika --- (BWH)*

Eftersom passiv är så pass frekvent i forskarrepresentationen kunde pronomenet *man* förväntas som uttryck för ett variationsbehov. Så är det emellertid inte. Pronomenet *man* används av endast två skribenter, av den ena dessutom mycket sällan. PS har utnyttjat pronomenet mer frekvent (ex. 20), ofta för ett vidgat *jag*-perspektiv.

- (20) *Här kan man dra en parallell mellan skönlitterärt språk och "tidningsspråket" --- (PS)*

I de flesta av avslutningarna (8 av 10) använder skribenten också sakssubjekt, dvs. ett opersonligt uttryck, som gör att resonemangen lyfts upp på ett objektivt, opersonligt plan. Framställningen blir sakstyrd (jfr Nordman

1992: 170). En mer *jag*-fixerad skribent hade kunnat tillåta ett personligt *jag* i meningarna i ex. 21.

- (21) *Merparten av beläggen är hämtade ur litterära texter* --- (JL)
Övriga undersökta språkliga variabler visade alltså inte på några konsekventa signifikanta skillnader --- (AY)
Genom jämförelser med tidigare studier /---/ *är det möjligt att påvisa ett antal fall där resultaten sannolikt förklaras av genre/tradition, faktor A.* (HL)

En enda av skribenterna använder hela skalan av möjligheter att variera uttryck för forskarjaget. PS har i huvudsak valt ett opersonligt framställningssätt där passiv, *man* och opersonliga uttryck växlar med varandra, men låter ibland forskaren framträda som *jag* och sporadiskt också som *vi*. Behovet att skapa variation är en trolig drivkraft i ex. 22.

- (22) *Utgångspunkten för undersökningen av de morfologiska dragen i läseböckerna var att läseböckerna kan förmodas vara morfologiskt sett ålderdomligare än tidningsmaterialet från samma tid. Inom morfologin har jag undersökt substantiv- och verbböjningen* /---/ *I substantivböjningen har följande drag behandlats:* (PS)

Backman (1998: 43) konstaterar att första person (*jag/vi*) i dag vinner allt mer terräng i vetenskapliga rapporter, men han rekommenderar inte ett konsekvent bruk av första person, eftersom han tycker att läsaren då lätt ställs utanför resonemangen. Passiv har av tradition varit den objektiva vetenskapsmannens presentationsgrepp. I det avseendet går nordisterna i princip fortfarande traditionellt till väga även om *jag* bereds ett visst mått av tillträde hos dem alla.

9. Tempus

En vetenskaplig rapport får gärna i fråga om tempus växla mellan presens och preteritum (Backman 1998: 49). Detta är plausibelt eftersom olika fackområden kan ha olika textuella krav som styr tempusvalet (Nordman 1992: 73). I sammanfattningsvis anser Backman (1998: 43) i sin handledning att perfektum gör sig bäst, eftersom man där redogör för vad som gjorts eller vad som skrivits. Han rekommenderar att man också använder presens speciellt i diskussionsavsnitt och vid redogörelse för resultaten, eftersom detta på ett dialogiskt sätt närmar sändare och mottagare till varandra.

Tempusvalet i avslutningen kan ha samband med vad skribenten talar om. Om det mest centrala är det faktum att undersökningen är en undersökning, kan perfektum vara naturligt. (*Avsikten med den undersökning som presenterats ovan har varit att beskriva* --- JL, *Denna undersökning har haft som syfte att klargöra* --- GS).

Många av avslutningarna i mitt material använder presens, vilket känns främmande eftersom undersökningen redan är utförd (*Syftet med avhandlingen är att beskriva* --- BW, *Syftet med denna avhandling är att undersöka och klargöra* --- LG).

När avslutningen i huvudsak består av presentation av resultaten är det naturligt med presens men även preteritum kan förekomma. I tabell 3 presenteras dominerande tempus i de studerade avslutningarna. I avslutningarna förekommer naturligtvis också andra tempusformer, men då mer sporadiskt och kopplat till olika krav i innehållet.

Tabell 3. Användning av tempus i avslutningar i nordisternas doktorsavhandlingar.

	YC	LG	MK	HL	JL	GS	PS	BWH	BW	AY
Pres.	x	x		x	x	x	x	x	x	x
Perf.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pret.	(x)						x			x
Konj.									(x)	

Den dominerande tempusformen i avslutningarna är perfektum. Den finns med i samtliga texter. Presens förekommer hos alla förutom hos MK, medan preteritum är mycket ovanligt. Endast BW använder konjunktivformen *vore* i *Det vore skäl att få till stånd mera djupgående beskrivningar* --- (BW) och *Ett tredje forskningsområde vore att undersöka* --- (BW). AY har den mest tydliga och konsekventa preteritumlinjen som han inleder redan i sin första mening i avslutningen: *De språkliga variabler som visade på en signifikant utveckling över ålder* /---/ *var antalet använda löpord* --- (AY) men det hindrar honom inte från att också presentera resultat i presensform: --- *i vilka den simultant tvåspråkiga gruppens värden signifikant skiljer sig från den enspråkigt svenska jämförelsegruppens värden* --- (AY).

I fråga om tempusval håller sig nordisterna inom den huvudfärd med presens och perfektum som handböckerna (t.ex. Backman 1998: 43) drar upp. Ändå bör vi vara medvetna om att innehållet i avslutningarna styr tempusvalet (jfr Nordman 2002: 221). De textavsnitt som anknyter till syfte, material och metod förs hos knappt hälften av nordisterna fram i

presensform (Detta innebär att föremålet för undersökningen är författningstexter från två stater, HL), hos lika många i perfektum (Analysen har varit tvådelad och koncentrerat sig på --- JL). När forskaren relaterar sitt arbete till annan forskning eller till bakgrundsaspekter uttrycker han sig vanligen i perfektum. Även om tempusvalet i många avseenden harmonierar hos nordisterna, framför allt då det är relaterat till uttryck för olika innehåll, kan man ändå märka tendenser till linjeval vid presentation av syfte, material och metod. Den ena falangen föredrar presens, den andra perfektum. Båda valen är försvarbara. Med presens signalerar skribenten att han ännu i avslutningen befinner sig mitt inne i processen, med perfektum att forskningsprocessen förts till slut och nu betraktas i backspegeln.

10. Signaler och jargong

Redan rubriken på det sista kapitlet i en doktorsavhandling signalerar avsnittets art och avsikt. Också tempusvalet kan som vi sett vara en signal då det är sådant att det lämpar sig för en redovisning av vad forskaren avsett med sitt arbete och vilka resultat han uppnått. Men skribenten känner kanske ändå behov av att också på annat sätt inne i avslutningen påminna läsaren om textavsnittets karaktär. Några av skribenterna signalerar med uttryck som *sammanfattningsvis, sammanfattas resultaten, väljer att avsluta avhandlingen, sätter definitivt punkt för avhandlingen*.

I mitt material finns ett rikt urval av vetenskaplig jargong, ibland nästan formelaktiga uttryckssätt som givetvis uppträder i hela den vetenskapliga texten men som har en iögonenfallande frekvens i avslutningarnas innehållsligt komprimerade text. Keseling (1993: 120 f.) listar ett 60-tal sådana uttryck från ett test med produktion av sammanfattningar på tyska och menar att uttrycken positivt sett ofta går tillbaka på skribenternas kändedom om textmönstren. I de avslutningar som jag studerat finns sådan jargong, men antalet förekomster står naturligtvis i relation till avslutningarnas längd. Jargongen tar sig uttryck i fraser som de i ex. 23.

- (23) *Min undersökning visar ---
I resultatredovisningen ---
Materialet utgörs av ---
På basis av mina resultat ---
Av en närmare granskning /---/ framgår ---
De tidigare redovisade undersökningarna /---/ har berört ---
Den slutledning man /---/ kan dra ---
Som centrala variabler i undersökningen har jag använt ---*

--- kunde ha gett ett mer övertygande resultat ---
--- framgår också av mina resultat.

En granskning av forskningsrelaterade ord i nordisternas avslutningar visar på intressanta prioriteringar. I materialet framträder speciellt 33 typiska forskningsrelaterade ord. Några förekommer i synnerhet hos en enskild forskare som t.ex. *excerpera* hos PS som sysslat med just den verksamheten eller *informant* hos YC som utnyttjat den typen av materialinsamling. Men man kan också lägga märke till favoritord som *notera* hos HL, *framgå* hos PS och *granska* hos MK, som samtliga förekommer flera gånger enbart i respektive forskares avslutning. I tabell 4 presenteras de forskningsrelaterade ord som är frekventa i avslutningarna hos minst 3 forskare.

Tabell 4. Forskningsrelaterade signalord i nordisternas avslutningar. Siffrorna anger det sammanlagda antalet förekomster och antalet berörda forskare av samtliga studerade.

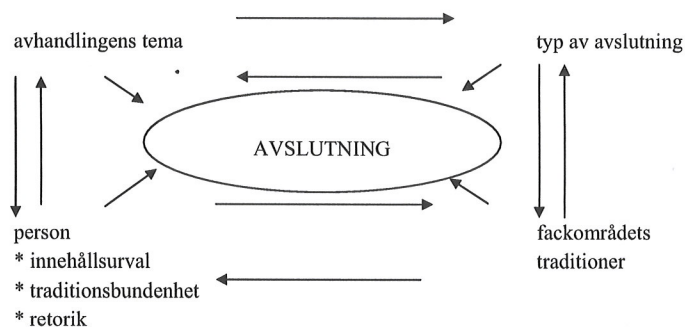
Ord	Antal förekomster	Antal forskare av alla
<i>undersökning</i>	69	9/10
<i>material</i>	58	7/10
<i>resultat</i>	59	5/10
<i>undersökt (attr.)</i>	45	4/10
<i>delmaterial</i>	18	3/10
<i>visa</i>	19	3/10

Tabell 4 visar att ordet *undersökning* är mest frekvent av de forskningsrelaterade orden och används av nästan alla skribenter. Sammansättningar med ordet *undersökning* förekommer också (t.ex. *delundersökning*) men tas i min redovisning upp som en separat post. Det näst mest frekventa *material* förekommer också i sammansättningar som *delmaterial* och *tidningsmaterial*. De flitigaste signalordsanvändarna är PS med 127 förekomster och MK med 108. Det minsta antalet förekomster möter man hos BW (6) och hos LG (7).

Antalet förekomster av forskningsrelaterade signalord och av avslutnings-signaler är inte nödvändigtvis relaterat till avslutningarnas längd utan samspelar mer med forskarens uttryckssätt och sätt att närma sig uppgiften att avsluta. Trots vissa likheter forskarna emellan kan man konstatera att forskningsuppgiften och det individuella textgreppet gör att nordisterna till syvende och sist ändå agerar ganska olika i detta avseende.

11. Slutord

De 10 nordisternas vetenskapliga avslutningar som jag studerat hör hemma i doktorsavhandlingar under perioden 1996 – 2002. Både i fråga om tid och i fråga om vetenskapsområde bör de alltså ses som likvärdiga. Som läsare kan man ändå redan vid ett första ögonkast lägga märke till betydande skillnader. Ytligt sett gäller detta längd och rubricering. På ett djupare plan är det fråga om sättet att börja och att sluta avslutningen, om de retoriska strukturella dragen i texten, sättet att tala om sig själv, att välja tempus och signalord. De likheter och skillnader som träder fram vid analysen gör det befogat att fråga sig vilka faktorer som påverkar avslutningarna i doktorsavhandlingarna. Figur 2 lyfter fram 4 faktorer som redan i Nordman (2002: 224) visade sig påverka utformningen av avslutningar i doktorsavhandlingar inom humaniora.

Figur 2. Faktorer som påverkar utformningen av avslutningar i doktorsavhandlingar (utgångspunkt i Nordman 2002: 224).

Den analys som jag nu genomfört av nordisternas avslutningar ger ingen orsak att radikalt modifiera figuren. Analysen bekräftar att innehållet i avslutningen baseras på avhandlingens tema och på en fakultativ diskussion relaterad till detta. Sedda ur den synvinkeln skiljer sig alla avslutningar från varandra även om t.ex. namnforskaren (LG) och dialektforskaren (BW) har en hel del gemensamma drag, liksom också facktextforskarna MK och HL. Detta kan möjligen tyda på att inriktningar också inom nordistiken uppmuntar till ett modelltänkande som avspeglas i sättet att utforma avslutningarna.

I mitt material varierar de retoriska strategierna inte mycket. De flesta nordister väljer en relativt rätlinjig progression i sina avslutningar och låter läsarvänligt nog mottagaren ta avstamp i bakgrundsinformation. Nordisterna

är inte speciellt intresserade av implikationer. Hos drygt hälften av dem kan man finna förslag till ytterligare forskning i temat.

Det övergripande tempusvalet harmonierar i stort med handböckernas rekommendationer, men det finns också en tydlig kluvenhet mellan presens- och perfektumpreferens. Forskarjaget ges olika språkliga uttrycksformer men inom begränsade, traditionsbundna ramar.

Även om nordistiken kunde ses som ett enhetligt forskningsområde inom humaniora, märker man ganska snart också i sättet att hantera avslutningarna i doktorsavhandlingar att så inte är fallet. Forskningsinriktningen inom området präglar avslutningarna och ger var och en av de studerade dess egen profil.

Den viktigaste komponenten i avslutningsprocessen är utan tvivel skribenten själv. Han väljer det innehåll som avslutningen består av och även om han lydigt sneglar på traditionen, har han ändå frihet att utöva auktoritet över texten. Undersökningen visar också hur den enskilde skribenten valt att begagna sig av retorikens potential. Avslutningarna avslöjar ändå att nordisterna vanligen håller ett strikt, sakligt och relativt konventionellt grepp i sina avslutningar utan att ge stort utrymme åt retorisk extravagans. Det betyder inte att avslutningarna är trista, men åtminstone i mitt material finns det inte prov på den kreativa dynamik som man någon gång tillåter sig inom andra vetenskapsområden. Nordisterna i mitt material är disciplinerade åtminstone när det gäller att avsluta sina avhandlingar.

Litteratur

Material

- Carlsson, Ylva (2002). *Kulturmöten, textmönster och förhållningssätt*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 60. Uppsala.
- Gustafsson, Linnea (2002). *Novation i norr. Nya dopnamn och namngivningsmönster i Skelleftebygden 1791–1890*. Anthroponymica Suecana 12. Umeå.
- Koskela, Merja (1996). *Tema och rema i vetenskaplig och populärvetenskaplig text*. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Landqvist, Hans (2000). *Författningssvenska*. Nordistica Gothoburgensia 22. Göteborg.
- Lindström, Jan (1999). *Vackert, vackert! Syntaktisk reduplikation i svenskan*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Söderberg, Gunilla (1997). *Taga, bagare, Bragby. Om g före äldre k i svenskan*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Söderholm, Pirjo (2002). *Svensk språk- och stilutveckling från 1865 till 1990 sådan den avspeglas i läsebokstexter och tidningsspråk*. Joensuu yliopiston humanistisia julkaisuja. Joensuu.
- Wallgren Hemlin, Barbro (1997). *Att övertyga från predikstolen*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.

- Wiik, Barbro (2002). *Studier i de österbottniska dialekternas fonologi och morfologi*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Yli-Kiiskilä, Antti (2001). *Tvåspråkiga skolbarns verbanvändning i svenska*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Andra källor*
- Andersson, Ulf-L. (1971). *Konsten att kommunicera*. Bandhagen: AB Tekniska Publikationer.
- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Busch-Lauer, Ines-A. (1997). Schreiben in der Medizin. Eine Untersuchung anhand deutscher und englischer Fachtexte. I: Eva-Maria Jakobs & Dagmar Knorr (Hrsg.): *Schreiben in den Wissenschaften*. Frankfurt am Main: Peter Lang. S. 45–62.
- Dahl, Trine (2005). The Academic Author: Traces in Text. I: Ingegerd Bäcklund & Ulla Börestam & Ulla Melander Marttala & Harry Näslund (red.): *Text i arbete / Text at work*. Festskrift till Britt-Louise Gunnarsson den 12 januari 2005. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. S. 289–297.
- Day, Robert A. (1998). *How to Write & Publish a Scientific Paper*. 5th edition. Phoenix: Oryx Press.
- Dudley-Evans, Tony (1989). An Outline of the Value of Genre Analysis in LSP Work. I: Christer Laurén & Marianne Nordman (Eds.): *Special Language: From Humans Thinking to Thinking Machines*. Clevedon Philadelphia: Multilingual Matters Ltd. S. 72–79.
- Englund, Boel & Hultén, Britt & Mårdsjö Blume, Karin & Selander, Staffan (2003). Texters auktoritet. I: Boel Englund & Per Ledin (red.): *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur. S. 161–180.
- Feng, Haiying & Shi, Ling (2004). Genre Analysis of Research Grant Proposals. I: *LSP & Professional Communication*. Volume 4, Number 1 April 2004. Copenhagen.
- Hellspång, Lennart (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellspång, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Jakobs, Eva-Maria & Knorr, Dagmar (Hrsg.) (1997). *Schreiben in den Wissenschaften*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Keseling, Gisbert (1993). *Schreibprozess und Textstruktur*. Tübingen: Niemeyer.
- Källgren, Gunnel (1979). Innehåll i platsannonser – en textlingvistisk fallstudie. I: Olle Josephson & Hans Strand & Margareta Westman (utg.): *Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning 11*. Stockholm: Stockholms universitet. Institutionen för nordiska språk. S. 107–123.
- Laurén, Christer & Nordman, Marianne (2003). *Två sociologer och två idiolekt*. Vaasan yliopiston julkaisu. Tutkimuksia 249. Språkvetenskap 42. Vasa.
- Lindblad, Inga-Britt (1998). *Uppsatsarbete. En kreativ process*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindeberg, Ann-Charlotte (1994). Rhetorical Conventions in the Discussion/Conclusion Sections of Research Articles in Finance, Management and Marketing. I: Magnar Brekke & Øivin Andersen & Trine Dahl & Johan Myking (Eds.): *Applications and Implications of Current LSP Research. Volume II*. Bergen: Fagbokforlaget. S. 647–655.
- Lindeberg, Ann-Charlotte (2004). *Promotion and Politeness. Conflicting Scholarly Rhetoric in Three Disciplines*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

- Nordman, Marianne (1992). *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordman, Marianne (2000). Slutet gött allting gött. Om att avsluta en vetenskaplig text. I: Päivi Jauhola & Outi Järvi & Detlef Wilske (red.): *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XX*. Vasa 11–13.2.2000. Vaasa. S. 290–302.
- Nordman, Marianne (2002). Retoriska grepp i vetenskapliga avslutningar. I: Siv Björklund & Merja Koskela & Marianne Nordman (red.): *Språk som formar vår(l)den. Festskrift till Christer Laurén på 60-årsdagen*. Vaasan yliopiston julkaisu. Tutkimuksia 241. Språkvetenskap 40. Vaasa. S. 209–227.
- Nyberg, Rainer (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Oldenburg, Hermann (1992). *Angewandte Fachtextlinguistik. 'Conclusions' und Zusammenfassungen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Rydstedt, Rudolf (1993). *Retorik*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandig, Barbara (1997). Formulieren und Textmuster. Am Beispiel von Wissenschaftstexten. I: Eva-Maria Jakobs & Dagmar Knorr (Hrsg.): *Schreiben in den Wissenschaften*. Frankfurt am Main: Peter Lang. S. 25–44.
- Wrobel, Arne (1997). Zur Modellierung von Formulierungsprozessen. I: Eva-Maria Jakobs & Dagmar Knorr (Hrsg.): *Schreiben in den Wissenschaften*. Frankfurt am Main: Peter Lang. S. 15–24.

Rhetorical moves in concluding sections of dissertations written by scholars in the field of Scandinavian languages

The aim of this paper is to study some rhetorical moves in the concluding sections of 10 dissertations in the field of Scandinavian languages. The study includes rhetorical progression, which is based on content material and implications, and procedures of beginning and concluding a concluding section. The use of pronouns (*jag*, *vi*, *man*) and of impersonal constructions, as well as the use of tempus are also studied.

The 10 academic concluding sections studied belong to dissertations in different disciplines of Scandinavian languages in the period 1996 – 2002 and are relatively speaking equivalent as regards the time frame and field. Yet, there are some rhetorically significant differences.

The shaping of the concluding sections is influenced by factors like content, type of text, particular discipline and person. Most of the scholars use a relatively rectilinear progression in their concluding chapters and allow the recipients a take-off in background information. The aims are usually emphasized at the beginning of the concluding sections. The perhaps most important factor influencing the shaping of the concluding chapters is the writers themselves, even though different disciplines within the field of Scandinavian languages have in some way their own traditions, which influence how scholars conclude their dissertations. As a whole, the concluding sections are strict and relatively conventional also from a rhetorical point of view.